

SE DUC OLARIU...

Ion H. CIUBOTARU*

Abstract

This year, in the last decade of June, together with the first scents of linden flowers, in the park situated on Copou hill, we celebrated forty years since the first edition of “*Cucuteni-5000*” *Traditional Pottery Fair* of Iași. For four decades, craftsmen from the most famous pottery centres of the country have been heading towards the city in the heart of Moldova, to show off their clay vessels dressed in festive attire, barely taken out of the heating ovens. The following lines are dedicated to the creators of these beauties, those of yesterday and of today, as a tribute to everything they did and continue to do, turning the last days of the Moldavian summer into a memorable celebration. These are emotional pages about people and places, about the unparalleled beauty of the pots and jars, about the exhausting work of the craftsmen who, rather often, pay a heavy price for the job they embraced with so much love. To those who have visited us so many times, but are no longer among us, we give praises and thanks for everything they have done so that this ancient occupation does not disappear. The fair of Iași is a good opportunity to rediscover the multitude of black and red vessels, glazed or unglazed, on which the ancient notations are skilfully fiddled over.

Keywords: pottery fair, pottery centres, craftsmen, black and red vessels, *sgraffito* ceramics.

Cuvinte-cheie: târg de ceramică, centre de olărie, meșteri, vase negre și roșii, ceramică sgrafitată.

În primăvara penultimului deceniu al veacului trecut, vremurile nu se arătau deloc propice înfiripării proiectelor îndrăznețe. Oamenii erau îngrijorați, triști și bântuiau de colo-colo fără nici un orizont. Cu toate acestea, câțiva entuziaști – printre care se număra și semnatarul acestor rânduri – puneau la cale întemeierea unei manifestări etnoculturale de proporții, cu rezonanță națională, consacrată olăriei, o îndeletnicire străveche ce dăinuie pe meleagurile noastre de milenii în șir. Așa s-au pus bazele celei dintâi ediții a *Târgului de ceramică tradițională* „Cucuteni – 5000”, „un reper în calendarul bucuriilor noastre” cum l-a numit cineva, o sărbătoare a sufletului, ce se repetă – iată – cu dărnicie de patruzeci de ani. Un soroc de vreme, cum spuneau bătrânii, închinat înfăptuirilor durabile.

* Membru de onoare al Academiei Române, Iași – România.

K. Hielscher, *România*, p. 256

Târgul a intrat repede în conștiința ieșenilor, care și l-au asumat fără rezerve ca pe un dar neprețuit, merit să le însenineze câteva zile din ultima decadă a cireșarului. Și astfel, când miresmele sânzienelor mai stăruie încă, iar parfumul florilor de tei prinde să ne învăluie, trăitorii de pe cele șapte coline pornesc în pâlcuri spre grădina din dealul Copoului, locul cel mai nimerit ce putea fi rezervat unor asemenea întâlniri memorabile. Căci târgul de sub zidurile Muzeului Eminescu nu este doar un loc unde se vând și se cumpără vasele de lut abia ieșite din vâlvătăile cuptoarelor, ci și o imensă expoziție, de un farmec aparte, pe care lumea o revede an de an, admirând frumusețile plăsmuite de trudiții meșteri ori întreținându-se cordial cu cei ce au dat viață fragilelor închipuiri de lut.

La o privire fugară, inițiativa ieșenilor părea o adevărată aventură, ceea ce înseamnă că avea toate șansele să eșueze lamentabil. Cum să intri în competiție cu manifestările similare ce se țineau, an de an, în incintele marilor muzee etnografice din capitală sau pe tăpșanele din faimosul Târg al Moșilor, cu cele ce aveau loc în pitorescul cadru din Dumbrava Sibiului ori în Piața din vecinătatea Brukenthalului, în căsuțele din crângurile hurezane, la Cluj, Craiova, pe aleile încăpătoare din jurul Muzeului Țării Crișurilor sau chiar într-un târgușor ca Rădăuții Bucovinei, unde *Ochiul de păun* veghea la desfășurarea ireproșabilă a unor asemenea întruniri? Și, totuși, ieșenii porneau la drum.

Nu ne-am mulțumit să chemăm olarii doar prin *invitații* scrise, după cum era rânduiala. Celor mai importanți dintre ei le-am bătut la ușă și i-am poftit, cu toată cinstirea, așa ca la nuntă, asigurându-i că vor avea parte în capitala Moldovei de cea mai caldă primire, ceea ce s-a și întâmplat. Pe de altă parte, cu vreo zece zile înainte de inaugurarea târgului, la Iași nu se vorbea decât despre ceramică. Toate mijloacele mass-media, atâtea câte erau pe vremea aceea, intraseră în alertă. Specialiștii și colecționarii participau la dezbateri publice pe o temă sau alta, Muzeul Etnografic al Moldovei deschidea expoziții de profil, la casele de cultură se țineau conferințe în același sens. Cartierele erau înțesate de afișe, iar în punctele strategice ale urbei puteau fi văzute benere atent ticluite, ce vesteau apropierea marelui eveniment.

În dimineața deschiderii târgului nou-nouț, partea centrală a Parcului Copou îmbrăcase haine de sărbătoare. Aleile principale, frumos pavoazate, scoteau în evidență standurile cochete, confecționate de Fabrica Metalurgică în colaborare cu Moldomobila, gata să-și primească oaspeții din toată țara. Plăcuțe albe dreptunghiulare, scrise cu slove cărămizii, indicau identitatea expozanților. La intrarea în târg, pe mâna

dreaptă, se aflau câțiva olari din Tansa – Iași, apoi Gheorghe Smerică din Mihăileni – Botoșani și Neculai Corneanu din orașul-reședință de județ. Le urmau Florin și Marcel Colibaba de la Rădăuți, nepoții cunoscutului meșter Constantin Colibaba, cel născut odată cu veacul, dar care se despărțise de lumea pământeană cu vreo opt ani în urmă.

Veneau apoi la rând Neculai Nenerică-Neamțu din Schitu Stavnic – Iași, Gheorghe Crețu de la Frumoasa – Balcani și Victor Osoloș de la Oituz, județul Bacău, cu încântătoarele lor vase de ceramică roșie glazurată, iar lângă ei se instalase Vasile a lui Ion Magopăț din Marginea Sucevei. Bucovineanul etala o sumedenie de vase *negre*, lustruite cu piatra, ce-și purtau frumusețea prin veacuri încă din epoca bronzului. *Oalele de sarmale, hârgaiele, oalele* „pentru o găină”, *sahanele, gălbănările* (vase în care se vopseau ouăle de Paști), toate acestea și încă multe altele aveau să fie mereu atracția târgului de lângă obeliscul leilor.

Pe platoul din fața Muzeului Eminescu, așezați ca pe o scenă, așteptau olarii ceva mai în vârstă. Erau adevărații profesioniști ai domeniului, aureolați acum de o anume faimă, pe care o purtau cu toată demnitatea cuvenită. Deschidea șirul moș Ilie Năstase din Mânzălești Buzăului, singurul căruia i se potrivea un asemenea apelativ. Un bărbat înalt și drept ca bradul, cu chipul ușor smolit și privirile jucăușe. Își rânduise cele vreo două sute de vase din ceramică roșie nesmălțuită, pe care fuseseră așternute izvoade bătrâne, migălite cu o pastă albă, luminoasă. Dar mândria lui și a târgului erau *măștile* mari, antropomorfe, cu pereții foarte subțiri, pe care feciorii de pe valea Slănicului buzoian le puneau pe față la priveghiuri, reînviind lumea misterioasă a moșilor și strămoșilor. Meșterul de la Mânzălești trecuse de optzeci de ani și era singurul din țară care mai modela asemenea minunății.

Se megieșea cu Toader al lui Gheorghe Nica, unul dintre ultimii olari din Poiana Delenilor, un sătuc risipit pe pantele împădurite ale Dealului Mare de lângă Hârlău. Cândva, modelase și oale roșii nesmălțuite, dar de la o vreme încoace făcea numai de cele negre, fiindcă erau mai căutate. Obișnuia să lucreze mai mult doar atunci când semenii săi îi pomeneau pe cei plecați în lumea de dincolo. Făcea *oale mari, borcane, străchini* cu *usnele* drepte, *hârgaie, olcuțe* și *lăptărețe*, acestora din urmă spunându-le frecvent *moșoaice, moșanci* sau *moșcăi*, toate amintind de sărbătorile Moșilor.

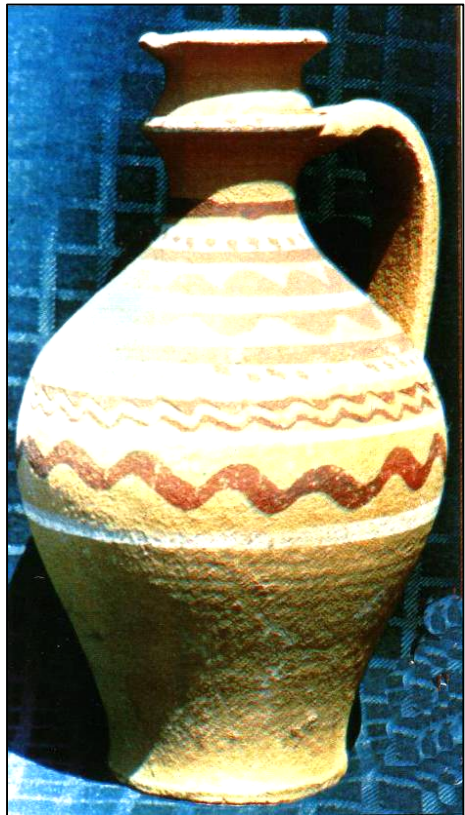
Era un meșter neîntrecut în arderea vaselor, obținând o culoare compactă, rafinată, acel negru deschis până spre brumăriu, definitoriu pentru ceramica de Poiana-Deleni. Nu o dată, *moșcăile* lui erau închistrite cu apă de var, desenele făcute cu *paiul* asemănându-se cu cele de pe ouăle

de Paști. Ca și acestea, vorbeau despre drumurile celor plecați spre lumea dreptilor: *calea rătăcită, cărarea pierdută, zig-zagul, linia frântă* ș.a. Din când în când, lovea câte două oale una de alta, slobozind în jur sunete cristaline, deosebit de plăcute, care trezeau cumpărătorii din visare.

Standul din vecinătatea hârlăuanului era ocupat de Minerva și Aurel Golea, doi meșteri veniți din celălalt capăt al țării (Hălmăgel – Arad), un sat din Depresiunea Hălmăgiu, aflat pe malul stâng al pârâului Obârșa. Ceva mai la sud de Hălmăgel se află Târnăvița, un alt centru de olari din spațiul bănățean ai căror meșteșugari s-au aflat și ei la una din edițiile târgului ieșean.

Vasele soților Golea erau de o varietate a formelor impresionantă și cucureau prin decorul lor marmorat, de o subtilitate cromatică aparte: verde amestecat cu negru, cu galben sau portocaliu, în armonii desăvârșite. Alături de *ulcioarele* svelte, cu gura trilobată, puteau fi admirate *olcuțele mici, cantele, oalele lungi, bocalele, oalele cu baiere și tănierile*. Expuneau, de asemenea, jucării dintre cele mai ingenioase și, mai ales, *ploscuțe, pușori și ulciorașe* cu inscripții, piese destinate, de regulă, *Târgului de fete* de pe Muntele Găina, unde Minerva și Aurel Golea își desfășeau produsele de ani și ani de zile.

Limanul nordic al inimii târgului se încheia cu standul carașoveanului Ionică Stepan din Biniș, un sat în care, până prin deceniul patru al veacului trecut, toată lumea făcea oale. Ionică își însușise tainele meșteșugului încă de timpuriu, deoarece atât părinții, cât și bunicii, ba chiar și străbunicul dinspre tată (Gruia Stepan) avuseseră aceeași îndeletnicire. I-a văzut mestecând și călcând lutul, sfârâind la roată, folosind *pensula* ori *fusul* la împodobirea vaselor cu humă roșie, i-a urmărit când ardeau oalele într-un horn rudimentar, i-a însoțit cu căruțele prin sate, atunci când marfa trebuia vândută. Și astfel, din una-ntr-alta,

Ionică Stepan avea să devină cel mai talentat olar din acea mică așezare de la izvoarele Bârzavei.

Vasele cu care venise la Iași (*blide, bliduțe, blidicele călășite, ulcioare* sau *cârcege*, oale cu *două mânuși, cinere, valnițe, untare, cotoroage* pentru răcitură, *șpoieroane*) erau de o frumusețe cuceritoare. O ceramică nisipie, neglazurată, pe care desenase varietăți de valuri (ciocârlăie), șiruri de *pupi, mârgeaua cârceagului, brâne alveolate* etc.

Ceva mai înălțuță decât platoul, limita nord-vestică a spațiului de care vorbim le fusese rezervată lui Tănase Cocean din Săcel – Maramureș și Ion Răducanu din Oboga – Olt. Primul reprezenta singurul centru de ceramică dacică din țară, în care se făceau *oale roșii* nesmălțuite, ornamentate cu humă brună (*șar de pământ*) sau cu modele ce se obțineau prin lustruirea cu pietre de râu. Cândva, la Săcel lucrau peste patruzeci de olari, dintre care – pe vremea uceniciei lui Cocean – mai rămăseseră doar vreo doi-trei. La un moment dat, Tănase părea să fie ultimul care mai știa să facă vase ca acum două mii de ani. Noroc de Dumitru, fiul său, care la un pătrar de veac dovedea cu certitudine că olăritul de la Săcel nu se va stinge prea curând.

Tănase Cocean și-a învățat urmașul cum să scoată *lutul cel gras* din groapa de la Drovădeaua, cum să-l combine cu cel *roșu intens*, care dă culoarea vaselor și, nu în ultimul rând, cum să modeleze *hârgaiile, blidele* cele mari și *blidușelele, tigăile* cu trei picioare, *bocăile* și *bocăițele*. Cât despre decorul ce le împodobește (*șârul, spirala, dinții fierăstrăului* sau *cordățelul*), făcut cu humă întunecată ori cu un *prund* rostogolit de ape (*bdicașul*), acesta prindea viață chiar pe roata olarului, acolo unde se așeza și *brujul* (bulgărele de pământ) ce se metamorfoza sub mâinile îndemânatică ale olarului. Vasele ce urmau a fi pictate se așezau pe *masa roșii* (partea de sus), pe care artizanii maramureșeni o numesc, atât de inspirat, *crângul roșii*.

De un frumos renume se bucura și Oboga lui Ion Răducanu, unul dintre cele mai vechi și mai căutate sate de olari din părțile Olteniei. Ca și la Româna – Balș, o așezare învecinată, unde lucra Marin Trușcă, prezent și el la târg, se făceau aici vase de ceramică roșie smălțuită: *străchini, oale mari, taiere, căni, farfurii întinse, ulcioare, ploști* și, îndeosebi, o mulțime de figurine, a căror tradiție se pierde undeva departe, în epoca neolitică. Răducanu învățase meșteșugul de la tatăl său, dar și de la olari mai bătrâni, care duseseră arta lor la o înflorire fără seamăn.

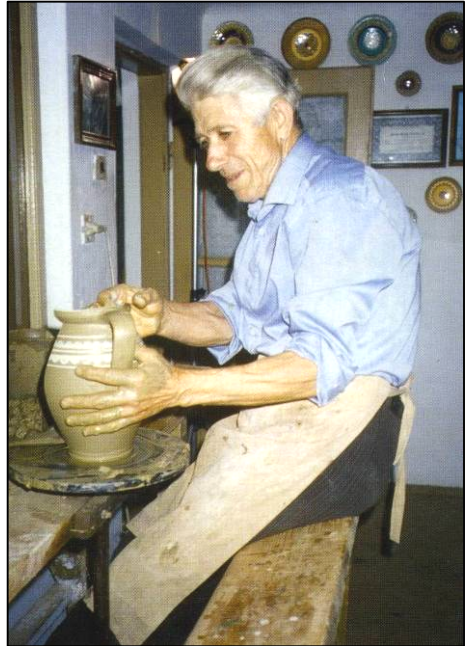
Vasele pe care le făcea acest iscusit meșter aveau și funcție utilitară, numai că greu te puteai decide să le dai o asemenea

întrebuițare, având în vedere frumoasele straie în care fuseseră înveșmântate. Cel mai frecvent motiv decorativ era *valul*, căruia obogenii îi ziceau *cotel*, apoi *cercul*, *rombul*, *pânza de păianjen*, pentru a nu mai vorbi de simbolurile în relief (*șerpilor*, *berzele*, *broaștele*, *brânele alveolate*, *leii* etc.), atât de decorative pe suprafețele *ulcioarelor de nuntă*.

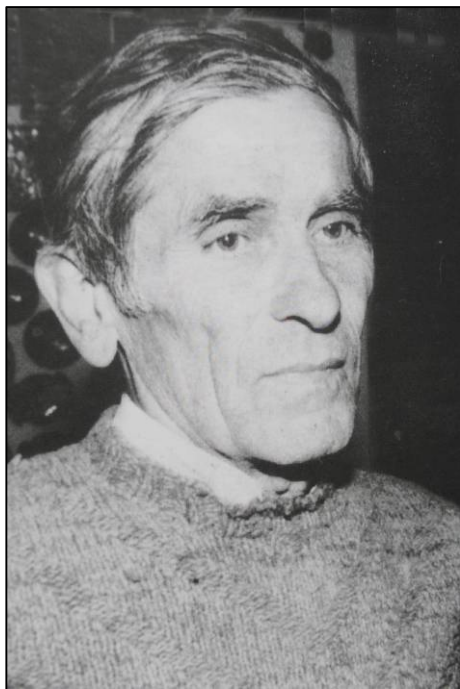
Tot de la Oboga venea și Grigore Ciungulescu. Un vrednic urmaș al bătrânilor meșteri Constantin Diaconeasa și Mitriță Viscol, reperi inconfundabile în toată arta ceramicii românești. C. Diaconeasa, care avea și un succesor (Tudor Diaconeasa) fusese la vremea lui și un neîntrecut pictor al ouălor de Paști, făcându-ne să ne întrebăm dacă faimoasele ornamente pe care le vehicula apăruseră mai întâi pe oale sau pe ouă?

Ciungulescu a năzuit mereu să-i întrecă pe Diaconeasa și Viscol, ceea ce nu era o treabă ușoară, pentru că mentorii pe care și-i alesese fuseseră două personalități artistice foarte puternice. Oaspetele târgului de la Iași era un împătimit al formelor vechi, pe care le căuta cu înfrigurare prin tot ținutul Romaniților. Și nu se lăsa până nu da de ele, oricât de tainuite ar fi fost.

Era mândru că Oboga fusese cândva pe moșia fraților Buzești, iar olarii cei din vechime îndestulau cu produsele lor așezămintele Basarabilor și Brâncovenilor. Știa să modeleze toate tipurile de vase ce se făceau la Oboga, dar se oprise asupra *taierelor mari*, a *străchinilor* și, cu deosebire, a *ulcioarelor de nuntă*, pentru că mai ales acestea îi îngăduiau să-și pună în valoare talentul deosebit cu care era înzestrat. Făcea *căni*, *sărărițe*, *buchetare*, dar când se apuca să migălească la *cloța cu pui* simțea că atinge perfecțiunea. Motivele decorative cu care înflorea vasele (*coada de păun*, *pomul vieții* și, mai cu seamă, *cocoșul*) au rămas până astăzi adevărate mărci de identitate, emblematice pentru cel ce le izvodise.

Alături de Ciungulescu, mai spre dreapta lui, fusese amenajat standul lui Victor Viçoreanu, cel mai de seamă dintre toți olarii de la Horezul Vâlcei. Și nu erau puțini.

Blândul și tăcutul Victor era un artist în cel mai frumos înțeles al cuvântului. Trecea printre oameni cu zâmbetul său cald, abia schițat, cerându-și parcă iertare pentru harul cu care-l dăruise Cel de Sus.

Tainele meseriei le deprinsese de la tatăl său (Gheorghe Viçoreanu), chiar dacă acesta ar fi vrut să-l călăuzească spre alte îndeletniciri. A învățat apoi multe de la Gheorghe Giubega, tatăl soției Eufrosina, ale cărui vase încântau privirile prin echilibrul compozițiilor și îmbinările cromatice. Victor a meditat îndelung asupra acestei meserii ce venea de dincolo de

vreme, reușind în cele din urmă să-și croiască un fâgaș propriu, de pe care nu s-a mai abătut. Așa s-a definitivat *stilul Viçoreanu*, unic și inimitabil.

Repertoriul formelor pe care le născocea în spiritul tradiției era impresionant: *taiere* de toate mărimile și cu felurite destinații, *căni*, *străchini*, *ulcioare*, *ciorbalăce*, *vaze*, *sfeșnice*, *cățui*, *ploști*, *pistornice*, *bădane*, *pușculițe*, *farfurii colțurate* ș.a. Remarcabile se dovedeau a fi și motivele decorative împrăștiate pe ele: *valul* sau *șencălăul*, *spirala*, *cârligele*, *spicul grâului*, *pana de păun*, *pânza păianjenului*, *cocoșul*, *steaua*, *soarele*, *peștii*, *șarpele*, *cucii*. Un loc aparte ocupau însă *altițele*, *batistele ginerei* ori *scoarțele* oltenești care, în închipuirile neîntrecutului meșter, aminteau de arta lui Țuculescu.

Vasele modelate și împodobite de Victor Viçoreanu deveneau ceruri curate de după furtună, pe care înfloresc mirifice curcubeie. Firește, continua tiparele bătrâne ale locului, gândite și purtate prin veacuri de atâția și atâția olari, dar știa să le facă ale sale, atingându-le cu acea baghetă magică a măiestriei lui inconfundabile.

Mijlocul platoului era străluminat de culoarea albă a *taierelor* (farfurii de perete), *ulcioarelor cu ciur*, *castroanelor*, *oalelor de*

sarmale, pușorilor (câni mici), *cocoșilor, borcanelor, cănuțelor de Moși*, pe care Dumitru lui Gheorghe Șchiopu din Vlădeștii Vâlcei le așezase în șiruri drepte, ca la paradă, gata să înceapă spectacolul de gală. Erau frumoasele lui vase utilitare și estetice, îmbăiate în caolin, pe care le arăta acum lumii. Ale lui și, în egală măsură, ale celor pe lângă roțile cărora își petrecuse întâii ani ai meseriei: tatăl și bunicul său, pe care i-a găsit în atelier, atunci când s-a trezit pe draga lume, apoi Ion Bucate și Andrei Povarnagiu, cei ce l-au ajutat să descopere nuanțele imaculate ale angobei, peste care a prins a pune, cu zgârcenie, glazura de culoare verde cu irizări galbene și maronii.

Motivele decorative făcute cu cornul (*șiragul* sau *valul, picătura, spicul, melcul ori spirala, drumurile, brăduțul ș.a.*) se intersectau pe alocuri cu urmele inciziilor lăsate de *spânel* (o rotiță metalică). Dar olarul născut la Pripor, un cătun al Vlădeștilor de pe apa pârâului Olănești, știa să se ia „în pinteni”, cum îi plăcea lui să spună, cu cei mai talentați meșteri din toată Oltenia. Nimeni n-a mai făcut vreodată o *ploscă cu șase brațe și două guri*, cu butoiaș incizat și cănițe pentru țuică, împodobite cu șerpi ce unduiau alene printre *pragurile* de pe fiecare braț în parte. Era o adevărată capodoperă a genului, smălțuită în nuanțe de verde-turcoaz, așezată pe un suport circular, ce se armoniza perfect cu forma imaginată de făurar.

Nu puteau fi trecute cu vederea nici *fluiericile* de pe tarabă (vreo optzeci-nouăzeci la număr), fiecare cântând în tonalitatea sa. Îl învășase să le meșterească Dumitru Stanca, din aceeași localitate, dar el le adusese tot soiul de îmbunătățiri, făcând din *figurine* o dimensiune esențială a artei sale. Se învălmășeau, pe masa lustruită din fața standului, puzderie de animăluțe și păsări, cărora copiii nu mai pridideau să le audă glasurile: *cocoși, pupeze, cuci, mierle*, dar și *iepurii, vulpi, câini*, toate având înfățișări dintre cele mai pitorești.

Și astfel, din vorbă-n vorbă, am ajuns la ultimul olar căruia îi fusese dăruit un loc pe platoul din fața muzeului, cel mai râvnit spațiu de desfăcere a mărfii. Se numea Duță Crăciun și venea din Ireștii Vrancei. Un om potrivit de statură, cu chipul luminos, zâmbetul cald și privirile ca două flori de cicoare. Pășea agale, era mereu gânditor și vorbea aproape șoptit. Nu se grăbea niciodată. Când ajungea dimineața în târg, punea tacticos scăueșul lângă trunchiul viguros al castanului, se așeza pe el și privea la forfota din jur. Privea și zâmbea.

Exista în acea așezare din comuna Vidra o margine de sat care fusese botezată, nu fără teimei, *Ulița olarilor*. Acolo viețuise talentatul

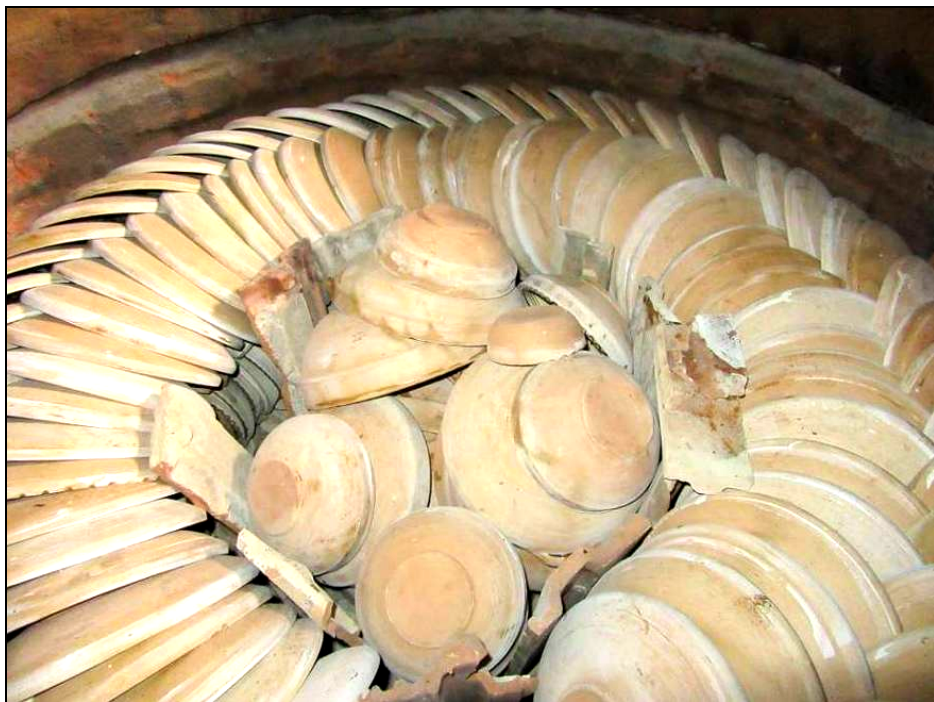
meșter Constantin Grozavu și nu departe de casa lui trebăluiau acum Duță Crăciun și soția sa Ioana. Traiul nu le era prea lesnicios, căci, dacă voiau să facă oale de calitate, trebuia să-și aducă lutul cu căruța tocmai de sub dealurile Nărujei, de undeva de pe Valea Zăbalei. Iar meșterul nu uitase că, pe la începuturile carierei sale, fusese nevoit să hălăduiască în căruța cu coviltir până hăt departe, în căutarea unui preț mai bun pentru vasele pe care le născocise.

Într-o vreme, la Irești se făceau și oale de cele negre, pentru că erau foarte căutate *lăptarele*. Acum însă se lucra numai ceramica roșie „jumulțuită”, împodobită cu *cornul*, *pensula* și fasonată cu *pieptănul*. Formele cele mai îndrăgite erau *străchinile*, *ulcioarele*, *borcanele*, *oalele pentru lapte*, *tortarele*, *pătrunjelarele*, *coferele* și *adăpătorile* pentru pui. De regulă, la Irești s-a făcut mereu olărie utilitară, dar nu puține din vasele lui Duță Crăciun aveau și funcție estetică. Pentru că desenul său liber, cu trimiteri la arta naivă, și mai ales ornamentele vehiculate (*greble*, *pupeze*, *spirale*, *șarpălăi*, *scărițe*, *brăduți*, *imagini solare*, *flori de câmp*) se pretau la o asemenea încadrare. Valențe artistice aveau și *ulcioarele*, cu siluete ce atingeau perfecțiunea, ca să nu mai pomenim de *pătrunjelare*, atât de căutate pentru înfățișările lor sculpturale.

Poate că ar trebui să spunem câteva cuvinte și despre Marin Trușcă de la Româna, cel ce-i concura, cu destul succes, pe Răducănu și Ciungulescu din Oboga învecinată. N-a mai avut loc pe platou, dar l-am așezat sub coroana bogată a castanului ce-l umbrea și pe Duță Crăciun. Acolo unde aveau să stea, ani la rând, cei din familia Vitos. Lângă Trușcă, mai spre teiul lui Eminescu, se instalase Ștefan Gănau din Mijlocenii Bărgăului. Venise cu multe *cancee*, *ulcioare* trilobate și *ploști pentru nănași*, bogat ornamentate. Era îngrijorat că n-o să aibă cumpărători. S-au dat însă toate ca pâinea caldă! O vorbă bună i se cuvîne și lui Neculai Țambrea din Horezu, „ăl de făcea pupeze și cucii”, cum îl știau consătenii, pentru că mai era un Țambrea care modela *tămâielnițe* și niște oale ciudate ce se dădeau de pomană pentru morți. „Eu le fac așa mai primitive, cum am apucat, da lumea le cumpără”.

Încă de la deschiderea târgului, standurile olarilor erau luate cu asalt. Venise atât de multă lume, că n-aveai unde să arunci un ac. Atmosfera era deosebit de plăcută, iar meșterii de-a dreptul încântați. Pe la începutul celei de a treia zile porneau mulțumiți spre casele lor, rugându-ne să-i poftim și la edițiile următoare. Se cunoscuseră cu aproape toți colecționarii, legaseră prietenii și cu cumpărătorii de rând,

încât, pe bună dreptate, abia așteptau să se revadă. După doi-trei ani, se dusesse vestea: târgul de la Iași era socotit cel mai bun din țară. Participau doar meșterii autentici, li se rezerva o primire călduroasă, iar vânzările ajungeau să întrecă toate așteptările. Nimănui nu i s-a întâmplat vreodată să rămână cu marfa nevândută.

Străchini în cuptor, așezate „în brad” (foto: Corina Mihăescu)

Într-un an, așa cam pe înserate, ultima zi a târgului era scăldată de o ploaie cumplită. Mai rămăseseră doi-trei olari cu câteva zeci de vase nevândute. Cumpărătorii continuau să-și aleagă însă obiectele dorite, iar meșterii le stăteau la dispoziție, ignorând potopul ce se abătuse asupra lor. Încet, încet s-a întunecat. Lumina căzuse, ploaia continua să răpăie, dar vânzările nu s-au oprit. Am văzut atunci oameni care întindeau pumnul strâns spre cel ce vindea oale, spunând: „Dă-mi și mie de banii ăștia!” Meșterul puneă hârtiile mototolite în buzunar, fără să le numere, și-i oferea cinci-șase piese la întâmplare. Vânzările pe nevăzute au continuat până ce ultimul meșter a strigat: „Gata, le-am terminat!”

Cu puține excepții, olarii despre care am vorbit, cu precădere cei de pe platou sau din jurul lui, erau născuți în primele două decenii ale

veacului ce sta să se încheie. De aceea, nu ne-am mirat prea mult când am aflat că unii dintre meșteri începuseră să ne părăsească. Câțiva s-au dus chiar înainte de evenimentele din decembrie 1989, dar cei mai mulți aveau să se călătorească după aceea. Plecau așa unul după altul de parcă ar fi fost vorbiți. Ne-au mâhnit despărțirile, pentru că erau cei mai buni. Dar altceva, decât să le cinstim memoria în clipe festive, n-am putut face pentru ei. Mult mai greu ne-am împăcat cu gândul că începeau să plece olarii tineri. Semnalul fusese dat de talentatul Ion Diaconu de la Tansa – Iași. El n-a mai apucat să prindă nici măcar prima ediție a târgului din dealul Copoului, pentru că la cele din țară n-avea cum să ajungă, fiind – aidoma celor mai mulți dintre confrăți – un om sărac.

Pe neașteptate, avea să dispară dintre noi Victor Vișoreanu. Fusese vestit încă de timpuriu că veleatul nu-i va fi prea lung, dar se hrănea cu nădejde că poate i se mai oferea o șansă. Când suferința îl răzbea, rostea cu amărăciune: „Lutul a fost și a rămas osânda mea”. Și a plecat. S-a dus la „ăi de dincolo” cu aceeași discreție cu care și-a purtat pe pământ dulcea povară a celebrității. Asemenea poetului, ne-a lăsat moștenire „un nume adunat pe-o oală”. Ne vor lipsi vasele sale, zugrăvite în tonuri potolite, ce îmbinau nuanțele de albastru, verde, ocră și cărămiziu, realizând fascinante broderii ce continuă să se ivească din unda smalțului.

S-a dus apoi un alt taciturn, Castan Jenică din Dumeștii Vasluiului. S-a stins odată cu frunzele de aur ale toamnei timpurii. I-a lăsat pe cei dragi nemângâiați, iar pe iubitorii acestei arhaice îndeletniciri mai săraci cu un meșter. A fost smuls de la roată în plină forță creatoare. O vedeau șirurile lungi de vase modelate, pictate și glazurate, care fuseseră rânduite pe rafturi în așteptarea botezului focului. Timpul n-a mai avut răbdare.

El avea meritul de a fi rechemat din amintirea bătrânilor motivele străbune ale începerii universului: *meandrul, călița ocolită cu sori, florile pajiștei, aripa hultanului, unda apei* și atâtea altele. S-a întors în împărăția înrouată a umbrelor, luând cu dânsul taina dialogului cu ascunsele puteri ale argilei și focului.

Un gând pios îl îndreptă și spre Constantin Colibaba din Rădăuții Bucovinei, plecat dintre noi cu vreo opt ani înainte ca târgul de la Iași să înceapă. L-am cunoscut prin 1964, acolo în căsuța lui de pe Strada Lungă (azi înnobilită de numele faimosului meșter), unde își avea atelierul, locul de joacă al nepoților Florin și Marcel, care pe atunci erau doar niște copii. Am stat mult de vorbă cu cel ce vrăjea boțul de lut de pe masa roții, trimițându-l șugubăț când spre o *strachină*, când spre un

lăptar, când spre un *ulcior*. Nu împlinise încă 64 de ani. El și cu sora sa Ana, căsătorită Cmecî – fiecare la casa lui – erau singurii meșteri care nu lăsașu să moară vechea ceramică de Rădăuți. Veneau dintr-o valoroasă familie de olari ce dăinuia în zonă de peste două sute de ani.

Marcel Colibaba, *Cahlă*

Direct pe pasta abia zbicită ori pe angoba *alb-ivorie* ei așterneau, cu sensibilitate și pricepere, desenele specifice locului: *ochiul de păun*, *valul*, *aripa*, *punctul în cerc*, *soarele*, *stelele* ș.a. Vasele ieșite din mâinile lor erau încântătoare prin armoniile cromatice pe care le etalau: cărămiziu, roșu stins, maroul, verdele potolit, toate se pretau la îmbinări de-a dreptul fermecătoare.

De mai mulți ani, meșterul Colibaba lucra și vase în tehnica *sgraffito*. O ceramică ce amintea de cea produsă în centrele galițiene de la Kutu și Kossow, dar și de vasele lucrate cândva de meșterii armeni și georgieni din Suceava. De altfel, centrul de olărie de la Kutu fusese înființat de armeanul Șiadbei cu multe rubedenii în România, iar printre meseriașii care lucrau aici existau și câțiva

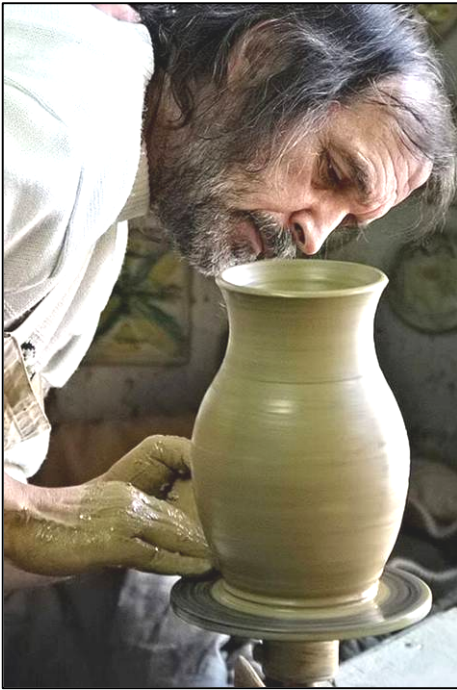
urmași îndepărtați ai Bahmanienilor plecați de la Suceava prin secolele XIV-XV (Tancred Bănățeanu).

Fuse o vreme, cam prin deceniile doi-trei ale veacului trecut, când în satele rădăuțene olăria galițiană putea fi găsită în orice casă. Veneau meșterii de la Kutu cu căruțele și-i desfăceau marfa aici ori aduceau *roțile de olar* și toate cele trebuitoare, preferând să lucreze prin sate până le îndestulau. Dar acele vremuri aveau să treacă. Galiția se integra tăcută în marea Uniune Sovietică, Bahmanienii deveneau, fără voia lor, Bahminsky și chiar Bahmatiuk, iar vasele sgratitate pe care le făceau nu mai ajungeau în România. Cele din așezările bucovinene începuseră a fi strânse cu sârg de colecționari, încât oalele împodobite cu tricromia *verde-galben-brun* și desenele conturate prin zgâriere deveneau o amintire chiar și în satele unde odinioară prisoseau.

După cum spunea Constantin Colibaba, nu mult după a doua conflagrație, a venit la el o bătrână cu o strachină de Kutu și i-a spus: „– Fă-ni vo douâzăci la fel!” Olarul a privit blidul îndelung, s-a dus pe la muzeu să vadă și altele și, încet-încet, a prins a lucra ceramică galițiană. Nu întocmai ca modelele avute la îndemână, ci într-o manieră proprie: aerisind și diversificând câmpul compozițional, naivizând desenele, nuanțând petele de culoare. Așa a apărut ceramica sgratitată Colibaba, dusă mai departe, cu real talent, de nepoții Florin și Marcel.

În primăvara lui 1993, vizitam centrele de olărie galițiană din împrejurimile târgușorului Vijnița. La Kutu mai lucra doar un singur bătrân, la Kossow erau vreo patru-cinci meșteri, iar la Snyatyn abia se înjghebau atelierele. Printre meșteri, am cunoscut atunci și un Bahminsky, deci un Bahmanian al cărui nume fusese modificat cu multă vreme în urmă, pe când Galiția aparținea polonezilor. Vasele ce se făceau acum la Kossow păreau cu totul altfel decât cele cu care mă obișnuisem de acasă. Formele nu se deosebeau prea mult, însă decorul era foarte încărcat, iar culorile aveau o anumită asprime. Mă întorsesem de acolo cu trei piese: un *ulcior*, o *farfurie* și o *cahlă*. I le-am dat lui Florin Colibaba, iar el le-a copiat de îndată, multiplicându-le de câteva ori. La următoarea ediție a târgului de la Iași mi le-a arătat. Le îmblânzise culorile, dar aglomerările decorului, o anume stufozitate chiar, le-a ținut departe de ochii cumpărătorilor. Era limpede: vasele din centrele galițiene nu mai semănau decât vag cu cele caucaziene, pe care meșterii armeni și georgieni le modelaseră vreme îndelungată la Suceava, înainte de a ajunge pe plaiurile dintre apele Râbniței și ale Ceremușului.

După ce bunicul lor s-a prăpădit, cei doi veri primari Colibaba, născuți în același an (1956) au continuat să lucreze pe cont propriu: Marcel în atelierul din casa bătrânească, vechi de peste o sută de ani, iar

Florin într-un atelier pe care și-l amenajase în Muzeul Etnografic din localitate. Decenii în șir, cei doi au fost prezenți la mai toate târgurile din țară, bucurându-se de onorurile cuvenite. Florin a trecut și dincolo de fruntarii, deschizând expoziții în Germania, Franța, Suedia și în câteva orașe de peste ocean. S-a întâmplat însă ca soția lui Marcel (Olimpia), o olăriță foarte pricepută, să fie răpusă de o boală necruțătoare la numai patruzeci de ani. Puternic afectat, Marcel nu i-a supraviețuit mai mult de un deceniu.

Rămas singur, Florin a continuat să muncească, sfidând suferințele care începuseră a-i da târcoale. Le-a răzbit însă cu dârzenia bucovineanului, ducându-le până dincolo de pragul vârstei sexagenare. În cele din urmă avea să fie înfrânt. A lăsat în atelierul din muzeul rădăuțean o splendidă expoziție de oale, ce va sta mărturie pentru măiestria pe care o dovedea. Multe din vasele lui Florin și Marcel Colibaba vor continua să fie admirate în muzeele etnografice ale țării, precum și în colecțiile particulare, unde norocoșii posesori le vor păstra ca pe bunurile cele mai de preț.

Pe lângă cei doi nepoți, cărora le-a împărtășit cu dăruire toate tainele olăriei, meșterul Constantin Colibaba a avut și câțiva ucenici mai vârstnici, care erau interesați doar de ceramica sgrafitată. N-a reușit să-l scoată la liman decât pe Neculai Corneanu din orașul Botoșani. Cei ce-l cunoșteau l-au gratulat de îndată cu un supranume, de care nu s-a mai descotorosit. I-au zis meșterul Kutu. A lucrat o vreme pe cont propriu, dar pentru că treaba nu prea mergea a intrat în Cooperativa meșteșugărească „Artizanatul” de la Cătămărăști-Deal. Și-a găsit repede mai mulți discipoli, pe care a încercat să-i perfecționeze la Școala

Populară de Artă din orașul învecinat. Numai că, întocmai ca maestrul său bucovinean, n-a reușit s-o facă sgrafităriță decât pe Sonia Iacinschi din Cătămărăști, satul ce se megieșește cu Ipoteștiul lui Eminescu.

După ce Corneanu a plecat în lumea umbrelor, Sonia a rămas singura botoșăneancă ce învățase câte ceva despre olăria de sorginte bizantină. Cu timpul a reușit să se perfecționeze și să-și facă firmă proprie împreună cu soțul și cei trei copii. Făcea *oale*, *străchini*, *farfurii*, *lăptare*, *cănițe de vin*, dar și *ulcioare*, *sfeșnice*, precum și numeroase miniaturi. Le împodobeau cu motive specifice olăriei galițiene (*florale*, *avimorfe*, *zoomorfe* și *antropomorfe*), iar tricromia *verde-galben-brun* o tot îmbunătățea, căutând să se apropie de nuanțele pe care le obținea Corneanu. Frecvența marile târguri din țară, se bucura de aprecierile specialiștilor și interesul cumpărătorilor. Dar tocmai atunci când toate păreau așezate la locul lor, Sonia a pornit spre alte zări, lăsând meșteșugul pe care-l îndrăgise atât de mult în seama fiului său Eusebiu.

Cei mai mulți olari activi sunt la Horezu. Doar meșterii din Corundul Harghitei păreau să-i întreacă, pentru că prea se îmbulzesc toți în jurul *roții* și al *râșniței* de măcinat smaltul. Însă și unii și ceilalți s-au luat parcă la întrecere în jertfirea meșterilor pe altarul acestei meserii. Și nu știu cum se face, dar pleacă mereu cei mai buni dintre ei. Soții Todor de la Corund, bunăoară, care ne obișnuiseră cu frumoasele lor *taiere*, *ulcioare*, *cahle*, *sfeșnice* și *cancee*, atât de meticuloși împodobite în nuanțe de albastru, ocru sau cărămiziu, au plecat de lângă noi, unul după altul, nemailăsându-și nici un răgaz. Ba, ceea ce este și mai trist, în scurtă vreme, părinții au chemat-o la ei și pe Iuliana, fata lor dragă, pe care o măritaseră cu Sandor Balasz, formând un cuplu de olari tineri ce continuau să realizeze dantelăriile și păsările măiestre imaginate de înaintașii lor.

De la Horezu, s-au grăbit să pășească pe calea fără întoarcere câțiva olari talentați, a căror lipsă nu vom conțeni să o resimțim. Ion Bâscu, Dumitru Mischiu, Mihai Bâscu, Neculai și Gheorghe Țambrea sunt doar câțiva dintre ei. Păcat că printre cei plecați s-a rătăcit și tânărul Gheorghită a lui Gheorghe Mischiu, căci nu apucase să spună încă ce avea de spus în meseria pe care o practica. Erau trei frați ce coborau dintr-o veche familie de olari. Bunicul și tatăl lor făcuseră tot ce le sta în putință ca odraslele să ajungă olari de ispravă.

Dar când toate semnele păreau să le fie favorabile, olăria nu mai mergea. Așa că frații s-au împrăștiat: Ștefan la uzinele Dacia din Pitești, Costică la Miniera din Berbești, iar Gheorghe mecanic instalator la

Horezu. Își făcuse fiecare un rost și n-aveau a se plânge. A venit însă un alt val al schimbărilor și cei trei Mischii s-au trezit pe drumuri. Așa aveau să se întoarcă la olărie: unul *modela*, altul *împleopea*, iar cel de al treilea *jirăvea*. La ardere mai ascultau și de sfatul altora. Când s-au retras la atelierelor lor și toate mergeau cum nu se poate mai bine, *roata* lui Gheorghiiță a înțepenit înainte de vreme.

Periplul meu pe urmele olarilor trece prin Braniștea Covurluiului, o așezare situată pe platourile mănoase din marginea nord-estică a Câmpiei Siretului Inferior. Aici, în vecinătatea lacului Lozova, câțiva brănișteni s-au îndeletnicit cu această meserie vreme de o sută și ceva de ani, cu toate că numele (*Mocanu*) arată clar că străbunii îndepărtați fuseseră oieri.

Marcel Mocanu, despre care vom spune câteva cuvinte, a învățat să modeleze argila de la tatăl său Ilie și de la bunicul Fotache Mocanu care, la rândul său, avusese și alți înaintași meșteri olari. Învățăcelul însă n-a mai apucat să profeseze, căci în anii tinereții sale meseria pe care o îmbrățișase nu mai avea căutare. A pus deci piedică la roată și s-a dus la Combinatul Siderurgic de la Galați, unde s-a ocupat cu alte cele. Prefacerile survenite l-au obligat să se întoarcă iar la olărie, reînviind practic acest meșteșug ce începuse a fi dat uitării.

Din anul 2000, n-a mai făcut altceva. El învârtea roata, soția lui (Maria) închistrea vasele și, hai-hai, deveneau cunoscuți în întreaga țară. Făceau *căni*, *ulcioare*, *străchini*, *lăptare*, *oale de sarmale*, *borșare*, *babe* pentru cozonaci, *tortare* etc. La Braniștea se lucra, așadar, o ceramică roșie glazurată, cu funcție preponderent utilitară, dar ornamentele desenate cu cornul și pensula (*meandrul*, *pomul vieții*, *razele soarelui*, *valul frânt*) îi imprimau și rosturi artistice. Participau la târgurile de la București, Iași, Horezu, Sibiu sau Rădăuți și niciodată nu se întorceau acasă nemulțumiți. Dar și de această dată, soarta lui Marcel i-a fost potrivnică. S-a prăpădit tocmai atunci când plănuia să ducă olăria din Braniștea la o reală înflorire.

La începutul verii lui 1976, pe o vreme cum nu se putea mai prielnică drumețiilor, mă îndreptam cu trenul spre Cluj, unde aveam de susținut niște examene parțiale pentru doctorat. Plecasem mai devreme cu câteva zile, plănuind să mă abat și pe la olarii maramureșeni. Altădată, tot de pe un astfel de drum, îi cunoscusem pe cei din Sălaj și Bihor. La ieșirea din Bistrița-Năsăud, păraseam linia ferată în favoarea altor mijloace de transport. M-am dus mai întâi la Săcel, apoi la Târgu Lăpuș, Baia Sprie și Baia Mare. Ultimul popas etnografic aveam să-l fac la Vama – Oaș.

Olarul din Baia Mare cu care m-am întreținut mai mult era singurul român care avea atelier propriu, instalat în gospodăria ce și-o înjghebase pe Strada Mihai Eminescu, nr. 104. Se numea Petru Sitar, avea 52 de ani și era fiul unui miner din Valea Roșie, zona Cavnicului. Deprinsese meșteșugul de la un cumnat, dar se tot perfecționase prin atelierelor în care a muncit (Tăuții Măgheruș, Satu Mare, Oradea, Salonta, Ineu – Arad), reușind în cele din urmă să obțină brevetul de *maestru keramist*, cu care se mândrea foarte mult.

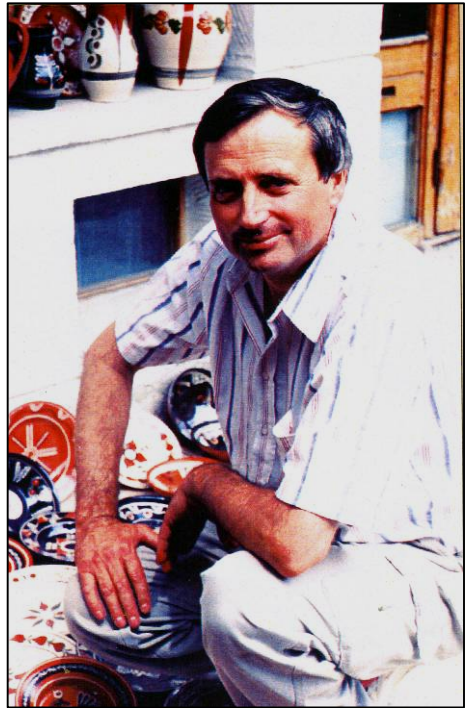
În atelierul pe care-l avea, lucra împreună cu Florica, soția sa, o olăriță talentată, și tot aici au ucenicit cei cinci copii ai lor (Cornel, Doina, Petrică, Smaranda și Liviu), trei dintre ei perseverând și ajungând meseriași pricepuți, apreciați de toată lumea. Am cumpărat atunci de la Petru Sitar vreo cinci vase (două *cancee*, o *cantă* și două *bocăi*), iar meșterul mi-a dăruit o *farfurie* ce avea pictat pe ea un *sitar*, pasărea-lemnă, pe care soția sa o ridicase la rang de capodoperă. În momentul de față se află în colecțiile Muzeului Etnografic al Moldovei din Iași.

În anul 1980, când Petru Sitar a plecat în marea călătorie, feciorul său Cornel – inginer de construcții civile și industriale – a vegheat lângă catafalc, acoperind cu palmele sale mâinile împreunate ale celui ce-l învățase meseria de olar: „Simțeam cum mă învăluie harul cu care fusese înzestrat”, mi-a mărturisit urmașul iscusitului meșter.

Doina Sitar s-a căsătorit cu Zaharia Bledea, un ceramist deosebit de talentat, și au continuat să lucreze la casa lor împreună cu cei doi copii (Adrian și Adriana), în vreme ce Cornel și fratele său Liviu, laolaltă cu soțiile lor (Mărioara și Angelica), dar și cu Florica – fata lui Liviu – au readus la viață atelierul din casa bătrânească, ducându-l la o adevărată strălucire. Era o plăcere să-i vezi pe toți la lucru. În anul 1994, cele două familii de olari au înființat o firmă pe care, în amintirea brevetului de *keramist* al tatălui, au botezat-o S. C. Keramis S.R.L.

Cornel Sitar nu era doar un meșter foarte talentat, ci și un vizionar fără pereche. Nu s-a mulțumit niciodată să facă numai vase de Baia Mare, așa cum apucase de la părinți, și nici să le vândă în Piața orașului, unde poposise, pe lada de blide, încă din copilărie. După o documentare asiduă, el a aflat cam tot ce trebuia să știe despre oalele ce se făceau cândva pe plaiurile maramureșene. A început deci să lucreze vase de Baia Sprie, Târgu Lăpuș, Valea Izei, Băița de sub Codru, Dămăcușeni, Tăuții Măgheruș și chiar de la Vama – Oaș. Olăria din această minunată zonă etnografică era salvată de la uitare. Până și vasele săsești de la Saschiz, cu albastrul lor intens, înviorat de flori albe și păsări grațioase odihnindu-se pe ramuri, au fost readuse în fața iubitorilor de frumos.

În atelierul fraților Sitar se făceau *oale de câmp, ulcioare pentru apă, câni de lapte, castroane, străchini și farfurii, cancee, bocale*, toate fiind decorate cu cornul și pensula, motivele fiind cele specifice fiecărui

centru în parte: *unda apei, calea ocolită cu sori, creanga de brad, șarpele*, o gamă întreagă de *păsări, floarea spinului* etc. După ce le decorau, vasele erau date cu *litargă*, fiind puse în cuptor a doua oară pentru limpezire. În fine, gătite ca niște mirese, erau împachetate cu grijă și scoase în lume la târgurile din Horezu, Iași, București, Sibiu, dar și prin Olanda, Italia, Germania ori Statele Unite ale Americii, unde cumpărătorii le așteptau cu bucurie.

De la un timp, traiul tihnit al familiilor Sitar a prins a se tulbura. I-a părăsit mai întâi Liviu, șubred și mereu suferind, pentru ca nu mult după aceea să se stingă și Cornel, bărbatul acela înalt și vânos, despre care ai fi zis că era sortit să înfrunte veacul. S-a dus în dimineața primei zile de Paști a acestui an, așa cum se duc oamenii buni pe care, potrivit tradiției, îi așteaptă raiul deschis. Prin plecarea celor doi meșteri fără pereche, peste *roata olarului* din gospodăria familiei Sitar s-a așternut zăbranicul tăcerii.

Se duc olarii... și odată cu ei frumusețile pe care le-au plăsmuit, cu neodihnă și mult suflet, intră în panteonul aducerilor aminte. Pleacă obosiți, unul câte unul, așa cum le este scrisa, la soroc sau înainte de vreme, „Lăsându-ne din dreptul vieții lor/ Câte-o poveste scrisă pe ulcior”.